

Ewa Kłeczek-Walicka

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Kolbuszowski wrzesień 1939”

Rocznik Kolbuszowski 10, 251-257

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Kolbuszowski wrzesień 1939”

Rok 2009 to w polskim kalendarzu rok niezmiernie ważnej, ale i smutnej rocznicy napaści Niemiec hitlerowskich i Związku Radzieckiego na ziemię polską. 70. rocznica wybuchu II wojny światowej skłania do refleksji nad historią nie tylko ogólnonarodową, ale też historią małych ojczyzn. Także mieszkańcy regionu kolbuszowskiego na różny sposób postanowili uczcić pamięć bohaterskich obrońców ziem polskich, także tej ziemi najbliższej, od innych droższej.

8 września 2009 roku w Czytelni im. Kazimierza Skowrońskiego w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej w Kolbuszowej odbyła się konferencja naukowa poświęcona wybuchowi II wojny światowej i wydarzeniom września 1939 roku, jakie stały się udziałem mieszkańców ziemi kolbuszowskiej. Podstawowym celem, który przyświecał organizatorom, było uczczenie 70. rocznicy Bitwy o Kolbuszowę, do jakiej doszło w dniach 8-9 września 1939 roku. Patronat honorowy nad konferencją objęli Zbigniew Chmielowiec (Poseł na Sejm RP), Jan Zuba (Burmistrz Kolbuszowej) i Józef Kardyś (Starosta Kolbuszowski).

Otwarcie konferencji nastąpiło o godz. 10⁰⁰, a dokonał tego dyrektor kolbuszowskiej księżnicy mgr Andrzej Dominik Jagodziński. On również wygłosił krótkie przemówienie powitalne: „Dzieje narodów, dzieje państw świadczą o przeszłości, historii, ale i o teraźniejszości. Przeżywamy 70. rocznicę wybuchu II wojny światowej. Chcieliśmy zorganizować konferencję, która jest poświęcona naszemu terenowi, temu, co się wydarzyło w tamtych czasach na naszym terenie. Wiemy, że Kolbuszowa we wrześniu 1939 roku była zupełnie inną Kolbuszową niż obecnie”.

Burmistrz Kolbuszowej Jan Zuba zaprosił obecnych do uczestnictwa w miejscowych obchodach patriotycznych zaplanowanych na dzień 9 września 2009 r. Mówił on: „Tym wszystkim

Mgr Andrzej Dominik Jagodziński otwiera konferencję

Dr Grażyna Bołcun podczas referatu

chcemy uczcić pamięć tamtych wydarzeń, pamięć osób, które walczyły i ginęły za naszą Ojczyznę. Życzę miłego odbioru referatów, które zostaną wygłoszone, aby dostarczyły Państwu pełnej wiedzy na temat tamtych wydarzeń”.

Krótkie słowa powitania skierował do zebranych również starosta Józef Kardyś. W konferencji nie uczestniczył poseł Zbigniew Chmielowiec, któremu przeszkodziły ważne obowiązki publiczne. W jego imieniu głos zabrał pracownik jego biura poselskiego Daniel Fila: „Chciałbym podziękować organizatorom konferencji i prelegentom za przedstawienie jakże ważnych dla historii naszego kraju, dla historii naszej Kolbuszowszczyzny wydarzeń sprzed 70 lat”.

Składające się z dwóch części spotkanie prowadził pracownik naukowy KUL ks. dr Sławomir Zych. Otwierając spotkanie, zauważył: „Prowadząc kwerendę w archiwum Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych, zwróciłem uwagę na to, że w „Liber Mortuorum” znajdują się spisy poległych żołnierzy z adnotacją, że wszystkie dane, które spisano, z których korzystano, pochodzą z dokumentów znalezionych przy zwłokach żołnierzy. Są również wzmianki o zniszczeniach miasta, kolegiaty. To są ślady materialne. Dzisiaj pragniemy w szczególny sposób przybliżyć atmosferę tamtych dni”.

Jako pierwsza prelegentka wystąpiła **dr Grażyna Bołcun** z referatem *Bój o Kolbuszowę we wrześniu 1939 r.* W swoich rozważaniach opierała się ona na materiale zebranym przez historyka – regionalistę dr. Kazimierza Skowrońskiego i wspomnieniach uczestników tych wydarzeń m. in. oficera Armii „Kraków” podpułkownika Władysława Steblika. Referentka nakreśliła najpierw ogólną sytuację Armii „Kraków” i „Karpaty” w pierwszych dniach września 1939, a potem szczegółowo omówiła kwestie związane odwrotem tychże armii na linię Sanu i z obroną Kolbuszowej. Swoją skrupulatną relację prelegentka ubogaciła o cytaty z książki Jana Józefa Szczepańskiego *Polska jesień* i fragmenty wspomnień uczestników i obserwatorów walki.

Następnie **dr hab. Andrzej Olejko** – profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego przedstawił referat *Werynia – polowa baza lotnictwa rozpoznawczo-bombowego Armii „Karpaty” w Wojnie Obronnej 1939 r.* Referent w niezwykle ciekawy, pełen pasji sposób zaprezentował mało znaną część wojennej historii regionu związaną z polowym lotniskiem w Weryni. Barwność i plastyczność relacji osiągnął dr Olejko zestawiając i porównując przedwojenną bazę lotnictwa w podpoznańskiej Ławicy i tworzone naprędce w sierpniu 1939 roku weryńskie lądowisko. Obrazowo przedstawił kwestie łączności i rozpoznania lotniczego Armii „Karpaty” zabezpieczone właśnie m. in. przez eskadrę stacjonującą w Weryni. Wspomniany

został również w referacie mało znany fakt, iż 1 września 1939 roku Polskę zaatakowały nie tylko Niemcy hitlerowskie, ale również Słowacja. Prelegent odwołał się w swych rozważaniach także do osobistych doświadczeń poszukiwacza śladów przeszłości.

Jako trzeci swój referat pod tytułem *Sylwetki generałów Grupy Operacyjnej „Boruta”* wygłosił **dr Jerzy Majka** z Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, autor licznych publikacji poświęconych wojennej przeszłości Rzeszowszczyzny. Bohaterami jego wystąpienia stali się generałowie dowodzący grupą wojsk, która we wrześniu 1939 roku znalazła się na terenach Rzeszowszczyzny. Jednostki tejże grupy broniły m. in. Kolbuszowej i Rzeszowa. Pierwszą z postaci zaprezentowanych przez referenta był urodzony w Rzeszowie dowódca grupy gen. Mieczysław Boruta-Spiechowicz. Prezentacja ta miała charakter dość szczegółowy, przywołano wiele ciekawostek z życia Spiechowicza. Z uwagi na ograniczone ramy czasowe w skrótowy sposób zaprezentowano biogramy dwóch pozostałych generałów: Józefa Kustronia i Bernarda Monta. Z całością zebranego i przygotowanego przez Jerzego Majkę materiału będzie się można zapoznać czytając materiały pokonferencyjne, których wydanie planuje kolbuszowska biblioteka.

Po tym wystąpieniu nastąpiła półgodzinna przerwa. Po niej jako pierwszy głos zabrał **mgr Wojciech Mroczka**, który przedstawił referat zatytułowany *Żołnierze pułkownika Woźniakowskiego i ich droga od Rytwian do Wilczej Woli we wrześniu 1939 r.* Prelegent nakreślił sylwetkę dowódcy grupy – Jana Stefana Woźniakowskiego, zwracając szczególną uwagę na jego zaangażowanie w działalność niepodległościową. Referent wspominał też o osobistych kontaktach z rodziną pułkownika. Informacje uzyskane od syna a będące fragmentami wspomnień pułkownika, pozwoliły na przygotowanie i ubogacenie wystąpienia.

Referat **prof. dra hab. Grzegorza Ostasza** (Politechnika Rzeszowska) *Początki konspiracji w powiecie kolbuszowskim* został we fragmentach odczytany przez prowadzącego konferencję. Wspomniano proces formowania się obwodu „Kefir” w Kolbuszowej najpierw w strukturach inspektoratu Mielec, a potem Rzeszów i działalność konspiracyjną poszczególnych placówek obwodu: w Majdanie Królewskim („Magnus”), Raniżowie („Rabus”), Kolbuszowej Dolnej („Dolina”), Kolbuszowej Górnej („Korba”, „Góra”), Sokołowie-Górnie („Sosna I”) i Sokołowie-Nienadówce („Sosna II”). Przywołane zostały nazwiska kolbuszowian, wśród nich katechety Władysława Smoleńca i hrabiego Tyszkiewicza z Weryni, który od początku wspierał, także finansowo, konspiratorów.

Przedstawione zostały również dwa komunikaty. W pierwszym z nich **mgr Marian Piórek**, historyk i popularyzator wiedzy

Mgr Paweł Michno wygłasza komunikat

Dyskusja

o regionie, przybliżył wybrane sylwetki żołnierzy września pochodzących z Kolbuszowszczyzny. Referent zaprezentował krótkie biogramy dziewięciu żołnierzy wybranych spośród kilkudziesięciu pochodzących z powiatu kolbuszowskiego: plut. podch. Adama Bauera z Kolbuszowej, kpr. Wojciecha Dula z Woli Raniżowskiej, sierż. Zdzisława Grodeckiego z Kolbuszowej, kpr. Stanisława Hajnasiewicza z Kolbuszowej, por. Maksymiliana Guta z Kolbuszowej Górnej, szer. Michała Bajora z Zapola, ppor. Stanisława Szynary z Kolbuszowej Dolnej, por. Wojciecha Maciaga z Weryni i kpr. Stanisława Serafina z Dzikowca. Po tym wystąpieniu **mgr Paweł Michno** zaprezentował fragmenty odnalezionego przypadkiem pamiętnika nastolatki, nieznannej dokładniej mieszkanki Kolbuszowej, dotyczące pierwszych miesięcy wojny i wydarzeń, które wówczas miały miejsce w mieście. Podsumowaniem poszczególnych wystąpień i referatów była dyskusja, w którą żywo włączył się m. in. znany w Kolbuszowej historyk-amator Andrzej Wesołowski.

W konferencji uczestniczyło około 90 osób, wśród nich członkowie Regionalnego Towarzystwa Kultury im. Juliana Macieja Goslara w Kolbuszowej działacze kulturalni i społeczni z powiatu kolbuszowskiego, reprezentanci Towarzystwa Miłośników Ziemi Sokołowskiej i środowiska sokołowskich regionalistów. Gośćmi honorowymi byli kombatanci i żyjący jeszcze świadkowie tamtych wydarzeń z panem Mieczysławem Godlewskim – Prezesem Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Oddział „Kefir” w Kolbuszowej na czele. Na tę niezmiernie ciekawą lekcję przygotowaną przez bibliotekę kolbuszowską przybyli również ze swymi nauczycielami uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy w ten sposób poznać mogli nienotowaną w podręcznikach część historii rodzinnej ziemi.

Symposium przygotowane w kolbuszowskiej ksiąźnicy poprzedzało obchody rocznicowe, które miały miejsce w środę 9 września 2009 r. Uroczystości te były związane z 70. rocznicą wybuchu II wojny światowej, a także 65. rocznicą udziału kolbuszowskich żołnierzy Armii Krajowej w akcji „Burza”. W obchodach wzięli udział przedstawiciele wojska, duchowieństwa, a także władz rządowych i samorządowych. Główną część uroczystości stanowiło odsłonięcie pomnika poświęconego żołnierzom i bohaterom walczącym i poległym za wolność i suwerenność Ojczyzny. Rozpoczęło je złożenie wieńców przed pamiątkowymi tablicami przy Zespole Szkół Technicznych im. Bohaterów Września 1939 r. oraz złożenie kwiatów na mogile żołnierzy poległych we wrześniu 1939 roku. Następnie w kolegiacie pw. Wszystkich Świętych była sprawowana Eucharystia w intencji żołnierzy i mieszkańców Kolbuszowej poległych w czasie II wojny światowej. Okolicznościowe

kazanie wygłosił proboszcz Katedry Polowej Wojska Polskiego ks. płk Robert Mokrzycki.

Po Mszy św. na kolbuszowskim rynku odczytana została lista żołnierzy poległych 9 września 1939 w czasie bitwy o Kolbuszowę i w lipcu 1944 roku w czasie Akcji „Burza”. Pomnik odsłoniли reprezentanci wojska, Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, samorządowców i kombatantów, zaś poświęcenia dokonał ks. bp Edward Białogłowski. Obchody ubogaciły przemówienia, apel pamięci i salwa honorowa ku czci poległych i pomordowanych. Ze sporym zainteresowaniem spotkał się również program muzyczny w wykonaniu Orkiestry Wojskowej Garnizonu Rzeszów. Uroczystości zamknęło widowisko historyczne przygotowane w godzinach wieczornych przez uczniów Zespołu Szkół Technicznych i miejscową księżnicę, a dotyczące bitwy kolbuszowskiej z września 1939 roku.